

УДК 330.14:336

**Людмила
Петрашко,**

професор кафедри міжнародного менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доктор економічних наук

**Маргарита
Цівина,**

економіст, м. Київ

ФАКТОРИ ТА МОТИВИ ВИХОДУ МІЖНАРОДНИХ БАНКІВСЬКИХ ГРУП НА ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ

У статті розглянуті основні фактори залучення капіталу міжнародних банківських груп до фінансових ринків зарубіжних країн, а також проаналізовані мотиви виходу цих інституцій на ті чи інші ринки. Основна увага приділяється макроекономічним факторам привабливості національних фінансових ринків для міжнародних банківських груп.

Ключові слова: міжнародна банківська група, фінансовий ринок, іноземні банки, регулювання ринку банківських послуг.

На початку ХХІ ст. частка іноземних операцій у провідних банках світу, за підрахунками експертів, становить більш ніж 30 % від загального обсягу їхньої діяльності та сукупного прибутку¹. Географічна експансія й консолідація банків вийшла далеко за межі окремих країн. Провідні банки світу перетворюються на потужні універсальні фінансові конгломерати, які реалізують свої інтереси по всьому світу. Головним напрямом розвитку міжнародного банківського бізнесу стали транснаціоналізація банківської діяльності, розвиток та укріплення позицій транснаціональних банків (ТНБ) та міжнародних банківських груп (МБГ) на світових фінансових ринках. Основними передумовами транснаціоналізації є:

- концентрація й централізація банківського капіталу;
- розвиток та укріплення позицій фінансово-промислових груп;

¹ Дзюблюк О.В. Вплив іноземного капіталу на ефективність функціонування банківської системи України / О.В. Дзюблюк, Л.О. Матлага // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2012. — № 1 (13). — С. 146—149.

- підвищення конкуренції на національних ринках;
- виникнення ринку євровалют та інших глобальних фінансових ринків;
- створення глобальної інформаційно-фінансової мережі, яка значно полегшувала процес переміщення капіталу;
- зростання необхідності в забезпеченні фінансовими ресурсами транснаціональних корпорацій (ТНК) тощо.

Із приєднанням до Світової організації торгівлі у 2008 р. Україна суттєво лібералізувала свій ринок банківських послуг. Відсутність в Україні власних потужних ТНК і ТНБ значно послаблює її позиції на міжнародній фінансовій арені та обмежує конкурентоспроможність всієї економіки, проте на вітчизняний ринок може бути залучено капітал міжнародних банківських груп, тому дослідження факторів і мотивів входження цих фінансових інституцій має важливе значення для визначення державної стратегії й тактики в цій сфері.

Теоретичні основи транснаціоналізації банківського капіталу були досліджені зарубіжними вченими М. Беретом, Е. Брігхемом, Н. Бріммером, Й. Гідді, П. Кругманом, М. Леві, М. Потером, П. Роузом, У. Шарпом. Різноманітні аспекти транснаціоналізації банків висвітлені також у працях вітчизняних учених В. Базилевича, В. Будкіна, І. Бураковського, В. Вергуна, А. Гальчинського, О. Дзюблюка², О. Єременка, А. Кредісова, В. Левківського, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, А. Мороза, В. Новицького, Є. Панченка, Ю. Пахомова, А. Румянцева, Є. Савельєва, В. Сіденка, В. Федосова, А. Філіпенка, С. Циганова, А. Чухна, О. Шарова, О. Шниркова, С. Якубовського та багатьох інших.

Переважає більшість робіт з питань транснаціоналізації присвячена розвитку міжнародного банківського бізнесу та процесам становлення ТНБ у провідних країнах світу. Однак перспективи банківської діяльності міжнародних банківських груп в Україні досліджено недостатньо, що зумовлює необхідність проведення аналізу в цій сфері. Саме тому на сучасному етапі найважливішим завданням наукового пошуку є виявлення факторів оптимізації взаємодії з міжнародними банківськими групами у процесі формування конкурентного середовища на фінансовому ринку України з урахуванням мотивів експансії зарубіжних фінансових установ на вітчизняному ринку фінансових послуг.

Метою статті є аналіз чинників і мотивів, що визначають стан, динаміку, організаційні особливості присутності міжнародних банківських груп у зарубіжних країнах.

Процеси транснаціоналізації банківської діяльності, які набули широкого розвитку в другій половині минулого століття, викликали значні зміни в організаційній структурі, менеджменті та стратегічних напрямках діяльності провідних банків світу. Трансформація основних напрямів розвитку міжнародних економічних відносин на сучасному етапі передбачає посилення впливу іноземного банківського капіталу, що пояснюється потребами глобалізації на всіх рівнях. Глобалізація банківських систем значною мірою впливає на розвиток як банківських систем окремих країн, так і міжнародних фінансів загалом.

² Дзюблюк О.В. Вплив іноземного капіталу на ефективність функціонування банківської системи України / О.В. Дзюблюк, Л.О. Матлага // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2012. — № 1 (13). — С. 146—149.

Сьогодні раціональна стратегія державного управління зазначеним процесом полягає в тому, щоб максимально інтегрувати іноземні банки в українську економіку, орієнтуючи її на досягнення пріоритетів національної соціально-економічної політики.

На думку В. Гейця³, визначальними мотивами виходу фінансових установ на ринки східно- та центральноєвропейських країн були ринкові, а саме освоєння нових регіонів з метою досягнення вищого рівня прибутковості. Критики експансії іноземного банківського капіталу⁴ звинувачують іноземні банки у стратегії “збирання вершків” (англ. *cream-skimming*), що полягає у перехопленні найкращих місцевих клієнтів у вітчизняних банків та обмеженні доступу до кредитів для більшості підприємств малого й середнього бізнесу.

Крім того, проникненню іноземного капіталу сприяли регуляторні мотиви⁵, адже внаслідок трансформаційної кризи, яка зачепила насамперед національні банки, контроль за діяльністю іноземних фінансово-кредитних інститутів був послаблений. Так, серед десятків банків, в яких було введено тимчасові адміністрації чи які перебували в стані ліквідації, не виявилось жодного з іноземним капіталом.

Багато економістів-дослідників⁶, здійснивши аналіз численних наукових публікацій зарубіжних і вітчизняних учених, дійшли висновку, що іноземні комерційні банки здійснюють діяльність у рамках трьох основних груп операцій: перевідні та розрахункові операції; кредитні та депозитні операції; валютні операції.

Розглядаючи це питання в макроекономічному масштабі, необхідно дослідити фактори виходу на новий ринок як з погляду діяльності міжнародного банку, так і щодо привабливості країни, яка приймає. Причинами, чому банк вирішує розпочати діяльність на іноземному ринку, виступають внутрішні показники діяльності банку, його цілі, а також внутрішнє економічне середовище (в макроекономічному масштабі внутрішнє середовище слід розуміти як бізнес-середовище країни походження материнського банку). Побутує думка, що названі фактори є факторами “поштовху”. Фактори, які впливають на вибір територіального напрямку розвитку міжнародного бізнесу банку, визначаються ступенем економічної привабливості нового ринку, на який планує вийти банк. Такі фактори прийнято визначати як фактори “привабливості” (таблиця).

³ Гейць В. Іноземний капітал у банківській системі України / В. Гейць // Дзеркало тижня. — 2006. — № 26. — С. 24—26.

⁴ Івасів І. Вплив іноземних банків на банківську систему України / І. Івасів, Р. Корнилюк // Вісник НБУ. — 2011. — № 10. — С. 84—91.

⁵ Гольченко І. Мотиви виходу іноземних банків на ринки країн Східної Європи та наслідки такої експансії для місцевих банків / І. Гольченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей X Всеукр. наук.-практ. конф. (22—23 листопада 2007 р.) : у 2 т. — 2007. — Т. 1. — С. 162—163.

⁶ Діба М. Вплив глобалізації на банківську систему України / М. Діба, Є. Осадчий // Вісник НБУ. — 2011. — № 11. — С. 19—26; Івасів І. Вплив іноземних банків на банківську систему України / І. Івасів, Р. Корнилюк // Вісник НБУ. — 2011. — № 10. — С. 84—91; Корнилюк Р.В. Банківська система України під впливом іноземних фінансових інститутів: гео економічний контекст / Р.В. Корнилюк // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : зб. мат. III Міжнар. наук.-практ. конф. — 2009. — С. 67—69.

Макроекономічні фактори проникнення міжнародних банківських груп на новий ринок

Фактор	Сутність фактору
Фактори “поштовху”	
Зниження норми прибутку на активи та капітал	Повільне зростання бізнесу в розвинутих країнах, чий ринки є домашніми для банків, що розглядаються
Нові можливості для розвитку бізнесу	Діючи глобально, банк отримує доступ до клієнтів, що потребують глобального банківського супроводу
Економія масштабу та ефект синергії	Спільна діяльність кількох суб'єктів для досягнення однієї мети дає більш високий результат, ніж самостійна діяльність підприємств для досягнення тієї самої мети
Різниця у вартості фондуювання на різних ринках	Глобальні міжнародні банківські групи отримують переваги за рахунок умілого маневрування з вартістю ресурсів, що залучаються
Асинхронна кон'юнктура	Незважаючи на фінансову глобалізацію, асинхронна кон'юнктура фінансових ринків дозволяє банкам відходити від паралельної діяльності і тим самим контролювати рівень прибутків та ризиків
Різниця у вартості банківських продуктів на різних ринках	Виходячи на нові ринки країн, що розвиваються, міжнародні банківські групи мають можливість компенсувати низький рівень маржі на фінансових ринках розвинутих країн
Географічна диверсифікація бізнесу	Присутність на багатьох ринках одночасно дозволяє банківській групі оптимізувати витрати, ризики, задовольняти потреби клієнтів саме там, де безпосередньо виникає потреба в конкретній фінансовій послугі
Наслідкування стратегії розвитку	Завоювання конкурентних позицій на іноземних ринках (зокрема ринках країн, що розвиваються) дозволяє закріпити позиції банку на внутрішньому ринку материнської компанії
Фактори “привабливості”	
Макроекономічна стабільність та потенціал розвитку економіки в цілому	Економіки країн, що розвиваються, є порівняно молодими, тому існує перспектива стабільного розвитку та зростання економічних показників. Однак цей фактор потребує додаткового аналізу в частині економіки конкретної країни та прогнозу міжнародного банку
Фінансова лібералізація	Лібералізація фінансового законодавства в деяких країнах, що розвиваються, впливає на визначення напряму експансії міжнародних банківських груп

Закінчення таблиці

Фактор	Сутність фактору
Рівень розвитку інститутів	Наявність і регулювання в країнах різних інститутів, таких як захист прав власності, діяльність міжнародних фінансових груп тощо
Характеристики банківського ринку	Рівень розвитку банківських послуг, законодавча база регулювання банківського ринку тощо
Культурні та історичні зв'язки	Історичні взаємовідносини між країнами, територіальне розташування, налагодженість бізнесу, культура бізнес-спілкування
Мотив слідування за клієнтом	Банківська інтернаціоналізація слідує транснаціоналізації міжнародних компаній. Спочатку ринок досліджує і освоює міжнародна компанія, потім за нею слідує банк

Л. Петрашко, М. Цвіна. Фактори та мотиви виходу міжнародних банківських груп на фінансовий ринок України

До мотивів виходу міжнародних банківських груп на фінансовий ринок певної країни ми відносимо такі:

- прагнення до захоплення нових ринків та отримання високого прибутку;
- можливість використання потенціалу розвитку ринку роздрібних банківських послуг;
- необхідність обслуговування бізнес-структур з материнської країни, створення умов для репатріації їхніх прибутків;
- використання сприятливішого регуляторного середовища в умовах неповного впровадження міжнародних стандартів банківського регулювання, порівняно слабкого нагляду й ліберального ліцензування;
- прагнення до розширення бізнесу, яке складно реалізувати в материнській країні через велику конкуренцію та обмеженість вільних ресурсів.

Розширення присутності іноземних банків зумовило низку позитивних наслідків для України, серед яких:

- 1) сприяння вирішенню проблеми капіталізації банківської системи завдяки отриманню ресурсів від материнської компанії, що водночас привело до підтримання платіжного балансу і припливу іноземної валюти в країну;
- 2) посилення ефективної конкуренції на ринку банківських послуг і розширення спектра якісних банківських продуктів;
- 3) диверсифікація ризиків завдяки застосуванню новітніх технологій їх страхування;
- 4) активніший перехід до міжнародних стандартів нагляду й регулювання банківської практики;
- 5) підвищення кваліфікації банківських працівників;
- 6) розширення пропозиції кредитних ресурсів.

Приймаючи рішення про входження в банківський сектор України, іноземні банки керувалися певними мотивами, які насамперед передбачали отримання синергетичного ефекту та розширення своєї присутності у світі. Сьогодні іноземні банки, зокрема банки Європи, не виявляють великої зацікавленості у придбанні українських банків, як раніше, — на-

віть тих, що займають провідні позиції на українському ринку банківських послуг. Іноземні банки зараз зосередили свою увагу на ліквідації негативних наслідків недавньої світової фінансової кризи, тому зрозуміле їх небажання купувати українські банки, які мають значну частку проблемних активів, є недокапіталізованими тощо.

Багато дослідників вважає, що при визначенні галузевої, регіональної, виробничо-технологічної спрямованості прямих іноземних інвестицій переважають інтереси іноземних банків і пов'язаних із ними компаній, а не національні інтереси. Це призводить до зростання дефіциту платіжного балансу, державного боргу й бюджетних витрат на його обслуговування, а також до зниження рівня зайнятості населення і збільшення бюджетних витрат у зв'язку з безробіттям. Проте, на нашу думку, за умови належного контролю та регулювання присутності іноземного банківського капіталу можна досягти поліпшення структури банківської системи, створення стимулів для комерційних банків щодо виходу на міжнародні фінансові ринки, розширення клієнтської бази комерційних банків та зниження відсоткової ставки за кредитами.

Висновки. На сучасному етапі розвитку України інтереси вітчизняних представників банківської системи та іноземних банків не завжди збігаються. У країнах ЄС банки сконцентровані на вирішенні проблем з ліквідністю, у тому числі за рахунок припинення фінансування закордонних філій та дочірніх банків, виведення коштів з менш розвинених країн, тоді як першочерговим завданням функціонування банківської системи України є не лише збереження стабільності, а й розширення кредитування реального сектору економіки.

Зважаючи на ієрархію цілей економічної політики, вдосконалення регулювання банківської системи має бути підпорядковане завданню забезпечення збалансованого економічного розвитку України. Оскільки національна банківська система, включаючи банки з іноземним капіталом, є підсистемою економіки України, механізми регулювання банківської діяльності мають розвиватися з урахуванням необхідності як забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів клієнтів банків, так і активної участі банків у реалізації пріоритетних завдань економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Асоціація українських банків : офіційний сайт [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://aub.org.ua>.
2. Геєць В. Іноземний капітал у банківській системі України / В. Геєць // Дзеркало тижня. — 2006. — № 26. — С. 24—26.
3. Гольченко І. Мотиви виходу іноземних банків на ринки країн Східної Європи та наслідки такої експансії для місцевих банків / І. Гольченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей X Всеукр. наук.-практ. конф. (22—23 листопада 2007 р.) : у 2 т. — 2007. — Т. 1. — С. 162—163.
4. Дзюблюк О.В. Вплив іноземного капіталу на ефективність функціонування банківської системи України / О.В. Дзюблюк, Л.О. Матлага // Вісник університету банківської справи Національного банку України. — 2012. — № 1 (13). — С. 146—149.
5. Диба М. Вплив глобалізації на банківську систему України / М. Диба, Є. Осадчий // Вісник НБУ. — 2011. — № 11. — С. 19—26.

6. Івасів І. Вплив іноземних банків на банківську систему України / І. Івасів, Р. Корнилюк // Вісник НБУ. — 2011. — № 10. — С. 84—91.

7. Корнилюк Р.В. Банківська система України під впливом іноземних фінансових інститутів: геоекономічний контекст / Р.В. Корнилюк // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : зб. мат. III Міжнар. наук.-практ. конф. — 2009. — С. 67—69.

8. Національний банк України : офіційний сайт [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

9. Філонова І.Б. Вплив іноземного капіталу на фінансову безпеку України / І.Б. Філонова // Вісник університету банківської справи Національного банку України. — 2012. — № 2 (11). — С. 178—183.

Надійшла до редакції 02.04.2014

Liudmyla Petrashko, Margaryta Tsivyna. *Factors and Motives Entry of International Banking Group on Financial Markets Ukraine*

The paper describes the main factors attracting capital from international banking groups to financial markets abroad, and analyzed the motives of entering these institutions in certain markets. The main attention is paid to the macroeconomic factors of attractiveness of national financial markets to international banking groups.

Людмила Петрашко, Маргарита Цивина. *Факторы и мотивы выхода международных банковских групп на финансовый рынок Украины*

В статье рассмотрены основные факторы привлечения капитала международных банковских групп к финансовым рынкам зарубежных стран, а также проанализированы мотивы вхождения данных институций на те или иные рынки. Основное внимание уделено макроэкономическим факторам привлекательности национальных финансовых рынков для международных банковских групп.